

Emnenr. Fylke: *Møre & Romsdal*
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: *Rindal*
 Emne: *Plog og Auk.* Bygdelag:
 Oppskr. av: *John Føthor,* Gard:
 (adresse): *Rindal.* G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Auk og Plog.

Auk er et redskap som nesten ikke har vært brukt her i bygden. Riktignok var i eldre tid et hysmonelagt redskap under navn av -pl., men var like brukt. Var den brukt, så var det til at ale opp potetbunder og til hypping. Potetdyrking var for den første verdenskrig bare i det små. På gårer med ca. 20 mant var ofte ikke mer end 2 mål. Ca. 8-10 bunder utad.

Salg av poteter var nesten bare litt inden bygden.

At sende poteter til Trondheim eller Trukstionsend var praktisk for høy. Potetene tålte ikke så høy frost.

Dyrkingen slik: Allmindelig vårpløining av gammel åker. Settetid 15-20. mai. 4 sene vårer noe senere. Runder for settepotetene groves med åkergras - et større åkergras både at grove runder for settepoteter og til at hyppe med. Det var litt stort arbeid med lugng av ugross. Potetene var av kalde årss, og ganske avbrøling pr. mål. 4 gammel tid var heldig kaldvættor siket i august som idelagt. potetavlingene. 4 senere år har potetene ikke tatt skade av frost.

Settingen var i de oppgrovene runder, gjødsel av husdyrdele stjødt på over og dels under potetene i runder.

Potetavlingen nesten bare til bruk på gårdene, til griser og andre husdyr var brukt alt for lite poteter. Potetene var langt mere årss enn domn.

Hesthakken.

Den første hesthakke som kom til Rindal var 1897, og det var underskriveren som anskaffet den.

Den var prøvd året før på landbrukskolen på Vestnes Romsdals amt, og befundet praktisk og nyttig. Senere blev hesthakker anskaffet til nesten hvert bruk, og brukes både ved setting og hypping av poteter.

Det har også vært hypppløper i handelen til hypping av under for poteter og røper, men hesthakken har vært mest brukt.

Plogen.

Plogene er av gammel dato og vistnok også her har vært brukt siden det var begynt at dyrke jord.

Det har vært mange slags typer og modeller, og mange forbedringer frem gjennom tidene.

Jeg minnes tilbake til 1878 at jeg så en gammel treplog i et reddekvartjul på en gard. Den var enkel og primitiv: Stammen av tre og tre føygort, velteffjola av et hardt, tilskæret bjørketre, pusset og glattet til så den skulle gå lett i jorda. Skrykornene små og tørket. Løsten, som gikk ned i jorra, var av jern. Tøggene, som skottene var hekket i var av jern og stillbar både for dyupere og grundere pløining og hel siden. Det var da sakt at den var ca. 200 år gammel.

Typene av ploger siden det skrives 1800-tallet var godt av smeder inden bygden: Allmidelig treas mid velteffjola av jern eller stål, skrykornene små, i heltoget lette ploger. Velteffjola noe bratt, jorda vilde følge med, så plogkaren alltid måtte ha en liten trepode på hanta til at strunde den tilkløbede jord av.

De hjemmagerde ploger var av litt forskjellige modeller. De som gikk under navnet av plogsmedar hadde nesten alle hver sin modell litt forskjellige fra andre, og alle holdt på sin for den bedste. Og allmidelig var de hjemmagerde ploger godt brukbare. -

Ploggen - fortsatt.

Her i Rindal er mye bratt- og sidelendt jord, så det var utvilsomt plogene måtte være små og lette, så de var lett å manøvrere med i svingen og andet. Det pløides alltid bare fra en kant - kjøretes tilbake tom fra motsatt side av velkjørla.

Fra gammelt var allmindeligt ved pløiningen at en mann, somli flere, fulgte med ploggen til at rette på jorra og at grave bort stein om sidene fantes.

Det var litt stort arbeid på pløiningen og smuldring av jorda. Kornsølingen var bismønnen. Plog kunne joil kunde da bli velt på jalket. En stor del av høye joringen tokes fra markasletter. Og år om andet oveldeis ikke så lite kom.

Den første fabrikkplog, jeg vet om, kom til bygda var i 1882 og på den stad - F. H. Lund & Co.

Utover fra århundredskiftet (1900) kom de norske fabrikkploggen - Kullingstad, Linn m. flere. Og siden har disse plogene tatt fullstendigt herredømmet.

Fra gammelstida var allmindeligt at ha opp somme åker år efter år. Da jeg overtok gården Stemprø 18 1900 var det gamle jalk som minste somme av åkrene hadde voret opp hvert år i 70 år. Der gjødsledes til bygg 10.40 lass per mål andet hvert år. Nu kunde man see disse gamle åkrene grodde full av ugress. Men bedre end et vorte gikk det. Om pløiningen var gjort i 12 åker og kunne sådd strakt, så spiret det fort i den strakt gjødlede jord, så ugresset holdes ned mer end en kunde vorte.

Buskapene den tida var jiret med mye marka høy. og gjødselen av markahøy er minnerlik, så med legdd i kornåkrene var det bare rimeligt med. Kornsøling per mål var stor - 3 - 4 londa per mål.

Med haruene var det også simpelt - allmindeligt de jirkontede sinnharver. Ved århundredskiftet kom labt - harver, jyrkarver med flere typer.

Våranna eller ploganna var i gammelstida en meget brauel tid. Den övre del av bygda som ligger högt över havet och när mest fjeldene, der måtte plöjningen begynde skedd sinne gjikk bort. Det var allmindeligt det var gjevare med på åkorn, når der plöjdes 3-4 mennesker som grov på jern, som de så. Om de gamle plogene ikke altid velta så bra, så rehta dei som grov på det, gorda jernst og smuldrer.

Engen harving for sången. Når stykket var plöjdd jerdigt sådes kornet og harvedes ned med binnkarer. Kvinnfolkene kornstrensene - var allmindeligt med at grove på jern.

At kulle åkrene med åkerrull var det delte meningene om var heldigt. 7 senere tid vert mest allmindeligt at kulle. Gjødelsen alltid hatt på efter kornet var sådd og harvet ned. Gjødelsen, husdyrgjødelsen måtte brues med jern binn-jern utover. Det var alltid kvinnfolkarbeid. Og tassar som var heller slarvede med gjødelsbruingen var ikke holdt for nær til tassar. Tilv om der om vårene var tatt aldri så mye arbeid og stult på gorda til korn, så var især i den høiere liggende gårdar rett ofte at kornet blev dårligt modent og enkelte år helt ubrukbart til folkemat. Men der var allmindeligt at lagre korn at jelde tilbake på efter klinaer.

Det kan nemnis på min gard som overtakes år 1900 år at kornet blev dårligt modent: 1899, 1900, 1902, 1909, 1915, 1923. og f. å. 7 senere år og efter at kunstgjødelsen kom i bruk og pløtere kornslag, blir kornet-bygg som oftes modent. Havre såes lite av, og rug enda mindre.

Efter århundrestiftet [1900] begynte at legge igjen de gamle åkrene og at plöje opp nye jord, både ved nydyrking og gammel vold. Da begynte ossa for alvor at så grasfrø i attleggene. Høytvingene okides, medens kornavtinen minket-først og jernst at der blev hatt opp mindre akor.

7 de sidste 5 år har korn dyrkingen minket yderligere grundt mangel på folkedyt.

Bruttmåter som er orent her var de allmindeligste for 1900 tallet.